

Arne Støttrup Andersen

Yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger

Rapporter I denne serien publiseres hovedsakelig primærstatistikk, statistikk fra statistiske regnskaps-systemer og resultater fra spesielle tellinger og undersøkelser. Serien har først og fremst referanse- og dokumentasjonsformål. Presentasjonen skjer vesentlig i form av tabeller, figurer og nødvendig informasjon om datamaterialet, innsamlings- og bearbeidingsmetoder, samt begreper og definisjoner. I tillegg gis det en kort oversikt over hovedresultatene. Serien omfatter også Statistisk årbok.

© Statistisk sentralbyrå, november 2008 Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen, skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Standardtegn i tabeller	Symbol
ISBN 978-82-537-7467-1 Trykt versjon ISBN 978-82-537-7468-8 Elektronisk versjon ISSN 0806-2056	Tall kan ikke forekomme	.
Emne 05.01	Oppgave mangler	..
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Oppgave mangler foreløpig	...
	Tall kan ikke offentligjøres	:
	Null	-
	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
	Foreløpige tall	*
	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
	Desimalskilletegn	,

Sammendrag

På oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Sosial- og helsedirektoratet har Statistisk sentralbyrå gjennomført en analyse av yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger.

En tidligere analyse av forbruket i lavinntektshusholdninger (Andersen 2007) viste et betydelig merforbruk i lavinnteksgruppene, dvs. at husholdningene bruker mer enn den registrerte inntekt etter skatt. Resultatene viser at merforbruket øker med antallet sysselsatte i husholdningen.

Analysen viste ikke bare at det var et betydelig merforbruk i lavinntektshusholdninger med sysselsatte. Den viste også at det var stor yrkesaktivitet i en betydelig del av lavinntektshusholdningene. Det reiser spørsmålet om arbeid kanskje ikke nødvendigvis er veien ut av fattigdom. Har Norge som USA et betydelig innslag av "working poor", eller er det andre forklaringer på at det er stor yrkesaktivitet i så mange lavinntektshusholdninger.

Denne analysen tar for seg husholdninger der hovedinntektstaker er under 67 år og ikke student. Den viser at de aller fleste av disse lavinntektshusholdninger har yrkesinntekt. Yrkesinntektene er imidlertid små. Dette til tross for at mange lavinntektshusholdninger er yrkesaktive i et betydelig omfang, i nesten fire av ti husholdninger oppgir husholdningen at den er yrkesaktiv på heltid i minst 12 måneder.

Beregnet månedsinntekt for heltidsarbeid er lav i alle slike lavinntektshusholdninger, i gjennomsnitt 14 500 kroner. Månedsinntekten er imidlertid lavest i lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet, der den beregnede månedsinntekten for heltidsarbeid er om lag 10 500 kroner.

Det er vanskelig å forklare dette. Forklaringen på den lave månedsinntekten er ikke at det er et betydelig innslag i lavinnteksgruppen av selvstendige med negativ eller lav næringsinntekt. Næringsinntekt utgjør bare en liten del av månedsinntekten i lavinnteksgruppen, den beregnede månedslønnen for heltidsarbeid som ansatt er bare litt høyere enn månedsinntekten i husholdninger med forholdsvis stor yrkesaktivitet. For alle lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltidsarbeid er beregnet månedslønn om lag 13 000 kroner.

Den andre mulige forklaring som har vært undersøkt er om lavinntektshusholdninger i særlig grad arbeider i lavlønte yrker. Vi mangler gode opplysninger for å belyse dette. De opplysninger vi har tyder på at yrkesaktive i lavinntektshusholdninger er noe overrepresentert i yrker med under gjennomsnittlig lønn. Overrepresentasjonen er imidlertid ikke stor og gjennomsnittlig beregnet månedslønn i yrkene med lav lønn er langt høyere enn gjennomsnittlig beregnet månedslønn i lavinntektshusholdninger.

Både det betydelige merforbruket i sysselsatte husholdninger og den svært lave månedsinntekten for heltidsarbeid i husholdninger med forholdsvis stor yrkesaktivitet gjør det rimelig å stille spørsmålet om den registrerte inntekten gir et riktig bilde av disse husholdningers levestandard. Siste del av rapporten belyser lavinntektshusholdningenes økonomi ved hjelp av en rekke andre mål enn inntekt, både objektive og mer subjektive mål.

Analysen viser at lavinntektshusholdningene har samme ekvivalentinntekt uavhengig av deres yrkesaktivitet. Dette skal bety at disse husholdningene har omtrent samme levestandard. Imidlertid viser både andre objektive mål og subjektive mål på husholdningenes økonomi helt konsistent et bilde av bedre økonomi i lavinntektshusholdningene med høyere yrkesaktivitet enn i husholdninger med lavere yrkesaktivitet. Husholdningene med minst 12 måneders yrkesaktivitet på heltid har faktisk ifølge de fleste mål like god eller bedre økonomi enn husholdninger med

lavere yrkesaktivitet som ikke har lav inntekt. Spesielt oppsiktsvekkende er det at de mer yrkesaktive lavinntektshusholdninger kommer vesentlig bedre ut når det gjelder dekning av grunnleggende behov enn de mindre yrkesaktive husholdninger som ikke har lav inntekt. Målene på dekning av grunnleggende behov er kanskje de målene som ligger nærmest den vanlige oppfatningen av fattigdom.

Det kan også være verdt å merke seg at den gruppen som kommer dårligst ut på mange av målene på husholdningens økonomi er de mindre yrkesaktive lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker i alderen 30-44 år. Det gjelder klart for andelen som mottar sosialhjelp. Nesten halvparten av disse husholdningene har mottatt sosialhjelp i inntektsåret, langt mer enn andre lavinntektshusholdninger. Det gjelder også for de subjektive spørsmålene om dekning av grunnleggende behov der halvparten sier at de ikke har råd til dette, også det vesentlig mer enn i andre lavinntektshusholdninger.

Analysen konkluderer derfor med at yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger innebærer en betydelig forskjell i husholdningenes økonomi. Registrert inntekt synes ikke å gi et riktig bilde av mange av de mer yrkesaktive husholdningenes økonomi. Klart dårligst økonomi har de mindre yrkesaktive lavinntektshusholdningene.

Prosjektstøtte: Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Sosial- og helsedirektoratet

Innhold

Sammendrag	3
1. Yrkesaktivitet og lavinntekt	6
1.1. Yrkesaktivitet og yrkesinntekt i lavinntektshusholdninger	6
1.2. De fleste lavinntektshusholdninger har yrkesinntekt.....	7
1.3. Fire av ti lavinntektshusholdninger jobber mye	9
1.4. ... men har lav månedsinntekt.....	10
2. Hvorfor er månedsinntekten lav?	13
2.1. Studenter har ikke lav månedsinntekt	13
2.2. Lav månedsinntekt skyldes neppe feil i yrkesaktivitet	13
2.3. Mange unge lavinntektshusholdninger forklarer ikke lav månedsinntekt.....	14
2.4. Lavinntektshusholdninger som arbeider mye har lavest månedsinntekt	15
2.5. ... og lav månedslønn	17
2.6. Arbeid i lavtlønnsyrker er neppe av stor betydning	18
2.7. Rehabiliterings- og attføringspenger er ikke regnet som yrkesinntekt.....	19
2.8. Kan vi stole på månedsverkene?	20
2.9. Konklusjon.....	20
3. Hvordan oppfatter yrkesaktive husholdninger sin økonomi?	22
3.1. En del lavinntektshushold har stor finansformue	23
3.2. Flest mottar sosialhjelp i mindre yrkesaktive lavinntektshushold.....	24
3.3. Tre av fire mer yrkesaktive lavinntektshusholdninger har bil	24
3.4. Romsig økonomi i en av tre av de mer yrkesaktive lavinntektshusholdninger	25
3.5. Betalingsproblemer vanligst i lite yrkesaktive husholdninger.....	27
3.6. Yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger gir sterk reduksjon i andelen som ikke kan dekke grunn-leggende behov.....	28
3.7. Konklusjon.....	29
Referanser	30
Figur- og tabellregister	31

1. Yrkesaktivitet og lavinntekt

1.1. Yrkesaktivitet og yrkesinntekt i lavinntektshusholdninger

Innledning En analyse av forbruket i lavinntektshusholdninger (Andersen 2007) viste et betydelig merforbruk i lavinntektsgruppene, dvs. at husholdningene bruker mer enn den registrerte inntekt etter skatt. Merforbruket er større jo strengere avgrensningen av lavinntektsgruppen er. Resultatene viser at merforbruket er størst blant unge og at det øker med antallet sysselsatte i husholdningen (sysselsatt er personer som på intervju tidspunktet arbeider minst en time per uke). Noe av forklaringen på at merforbruket er størst blant unge er at en betydelig andel er studenter som delvis finansierer forbruket sitt gjennom studielån som ikke regnes som inntekt. Det er vanskeligere å forklare hvorfor merforbruket øker med antallet sysselsatte i husholdningen.

Analysen viste ikke bare at det var et betydelig merforbruk i lavinntektshusholdninger med sysselsatte. Den viste også at det var stor yrkesaktivitet i en betydelig del av lavinntektshusholdningene. Det reiser spørsmålet om arbeid kanskje ikke nødvendigvis er veien ut av fattigdom. Har Norge som USA et betydelig innslag av "working poor", eller er det andre forklaringer på at det er stor yrkesaktivitet i så mange lavinntektshusholdninger. Forskning fra USA viser at en stor del av de fattige til tross for mange arbeidstimer har såpass lav inntekt fra sitt arbeid at de ikke får en inntekt over fattigdomsgrensen (Shipler 2004).

Arbeidsmarkedet i Norge er regulert i langt høyere grad enn arbeidsmarkedet i USA. Lønnen for ansatte i de fleste bedrifter er regulert av tariffavtaler. Vi vil derfor i utgangspunkt ikke vente at situasjonen i Norge ligner på situasjonen i USA. Det forhold at forbruket er betydelig større enn inntekten i lavinntektshusholdninger med sysselsatte gir også grunn til å tvile på at det er et stort omfang av 'arbeidende fattige' i Norge.

I denne analysen skal vi først analysere omfanget av yrkesaktivitet i løpet av året i lavinntektshusholdninger og se denne i forhold til arbeidsinntekten. Dernest skal vi sammenligne den økonomiske situasjonen i ulike grupper av lavinntektshusholdninger ved å bruke andre mål på husholdningens økonomi, både mer objektive og mer subjektive mål.

Datakilder Analysen er basert på opplysninger fra en intervjuundersøkelse, EU-SILC, koblet med registeropplysninger. Opplysningene om yrkesaktivitet er utelukkende hentet gjennom intervju, mens opplysningene om inntekt i all hovedsak er hentet fra register.

EU-SILC er en europeisk samordnet utvalgsundersøkelse om inntekt og levekår. Norge startet undersøkelsen i 2003 sammen med seks andre land. Etter hvert deltar 25 europeiske land. Undersøkelsen er årlig og har et bruttoutvalg på 8 500 personer. I 2004 oppnådde en intervju med 6 046 personer og i 2005 med 6 012 personer. Svarprosenten var begge år om lag 72 prosent. Populasjonen er personer 16 år og over bosatt i Norge utenfor institusjon. Husholdningen til den uttrukne person registreres og det er derfor mulig å lage husholdningsstatistikk på grunnlag av undersøkelsen. Utvalget er lagt opp som et roterende panel der hver person deltar i åtte år.

EU-SILC gir opplysninger om husholdningens økonomi, herunder også en del subjektive oppfatninger av økonomien. Videre opplysninger om boforhold og boligøkonomi, opplysninger om arbeidssituasjon og arbeid siste kalenderår. Opplysningene om arbeid siste kalenderår og enkelte av opplysningene om arbeidssitua-

sjon får en for alle voksne i husholdningen. Endelig er det noen få opplysninger om helsesituasjon.

Til intervjuundersøkelsen knyttes også en rekke opplysninger fra registre. Opplysningene om inntekt, både yrkesinntekt generelt og lønnsinntekt er hentet fra registre. Det samme gjelder opplysningene om formue og utdanningslån. Opplysningene om overføringer fra foreldre/andre husholdninger er derimot innhentet gjennom intervjuet i EU-SILC.

1.2. De fleste lavinntektshusholdninger har yrkesinntekt

Inntekten som ligger til grunn for definisjon av lavinntektsgruppen omfatter både yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer (se boks med definisjon). Om lag fire av fem lavinntektshusholdninger der hovedinntektstaker er under 67 år har en yrkesinntekt, positiv eller negativ. Husholdningens yrkesinntekt er summen av lønnsinntekt og netto næringsinntekt for alle personer i husholdningen. I andre husholdninger er det 95 prosent som har yrkesinntekt.

Vi har skilt ut husholdninger der student er hovedinntektstaker. Dette skyldes at studenthusholdninger ikke forventes å forsørge seg (fullt ut) gjennom inntektsgivende arbeid. Vi forventer derfor ikke samme forhold til arbeidsmarkedet blant studenter som blant personer i husholdninger der hovedinntektstakeren ikke er student. Likevel er det flere som hadde yrkesinntekt i studenthusholdningene i lavinntektsgruppen enn i andre lavinntektshusholdninger.

Yrkesinntektene til lavinntektshusholdningene er imidlertid små. I lavinntektshusholdninger der hovedinntektstaker ikke var student hadde 2 prosent negative inntekter, og bare om lag fire av ti hadde yrkesinntekter over 100 000 kroner. Blant husholdninger som ikke var i lavinntektsgruppen hadde om lag 90 prosent yrkesinntekter over 100 000.

En kan kanskje undre seg over at det er lavinntektshusholdninger med forholdsvis store yrkesinntekter. Forklaringen på dette kan dels være at noen av disse er store husholdninger. Lavinntekt er definert på grunnlag av husholdningens inntekt etter skatt regnet per forbruksenhet, altså inntekten etter skatt delt med summen av forbruksvektene i husholdningen. I husholdninger med f.eks. fire voksne vil inntekt etter skatt bli delt med 2.5. Andre forklaringer kan være at husholdningen har store fradrag i inntekten. Det kan f.eks. gjelde tidligere års underskudd i næringsvirksomhet, tap ved salg av aksjer eller andre realiserte tap.

Tabell 1.1. Yrkesinntekter for husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år. 2004-2005. Prosent

	Lavinntektshusholdninger		Andre husholdninger	
	Student-husholdning	Annen husholdning	Student-husholdning	Annen husholdning
Negative inntekter	0	2	0	0
0	12	27	10	5
1-29 999	24	14	10	2
30 000-49 999	20	7	5	1
50 000-99 999	30	13	4	2
100 000-149 999	10	20	10	2
150 000-199 999	2	6	12	3
200 000-299 999	0	6	18	14
300 000-399 999	0	2	13	17
400 000 og over	0	1	19	53
I alt	98	98	101	99
Gjennomsnittlig yrkesinntekt	51 700	78 400	246 800	470 900
Antall svar	432	549	235	8 517

Kilde: EU-SILC 2004-2005

Boks med definisjon av lavinntektshusholdninger

En person tilhører lavinntektsgruppen hvis husholdningens samlede inntekt etter skatt per forbruksenhet er lavere enn 60 prosent av medianinntekten. Medianinntekten er midtpunktet i fordelingen av husholdninger etter ekvivalentinntekt. Ekvivalentinntekten er husholdningens inntekt etter skatt delt med antallet forbruksenheter i husholdningen. Husholdningens samlede inntekt omfatter både skattepliktige og ikke skattepliktige inntekter, f.eks. sosialhjelp, bostøtte fra Husbanken, stipend fra Statens lånekasse (lån fra Statens lånekasse regnes derimot ikke som inntekt). Opplysningene om inntekt er basert på de samme registrene som ligger til grunn for inntekts- og formuesstatistikken for husholdninger, først og fremst Skattemetodirektoratets register.

Grunnen til at en bruker ekvivalentinntekt, altså deler husholdningens inntekt med antallet forbruksenheter er at store husholdninger nødvendigvis må ha større forbruksutgift for å opprettholde en bestemt standard enn en liten husholdning. Antallet forbruksenheter i en husholdning beregnes etter den såkalte modifiserte OECD skala som også benyttes av Eurostat. Hvert medlem av husholdningen tildeles en vekt, første voksne får vekt 1, andre voksne vekt 0.5, mens barn 0-15 år tildeles vekt 0.3.

I 2004 hadde lavinntektshusholdningene en samlet inntekt etter skatt per forbruksenhet under 126 260 kroner. I 2005 var inntekten under 131 500 kroner. Aleneboende tilhørte altså lavinntektsgruppen om de hadde inntekt etter skatt under disse beløpene. For par med to barn gjaldt det hvis de i 2004 hadde inntekt etter skatt under 265 150 kroner og i 2005 under 276 150 kroner.

Siden alle personer i en husholdning har samme lavinntektsstatus er det uproblematisk å gjennomføre analyser med husholdning som enhet som det vil bli gjort i store deler av denne analysen.

I det meste av analysen er opplysningene fra EU-SILC 2004 og 2005 slått sammen. Lavinntektsgruppen er da definert med utgangspunkt i inntektsfordelingen for det aktuelle året.

Hvordan avgrense husholdninger med student som hovedinntektstaker?

Studenter er en spesiell gruppe når det gjelder lavinntekt fordi det betraktes som legitimt at studenter lever på lån i studietiden. En tidligere analyse (Løwe og Sæther 2007) viser da også at disponibel inntekt til studenter (når studielån regnes med i inntekten) ikke avviker vesentlig fra inntekten til sammenlignbare grupper.

Vi har to muligheter for å definere husholdninger med student som hovedinntektstaker. Den ene er å basere seg på opplysningene om hovedaktivitet i kalenderårets 12 måneder. Problemet med dette er at yrkesaktivitet skal gis prioritet framfor andre aktiviteter. Det betyr at studenter som i en måned arbeider flere timer enn de studerer vil bli regnet som yrkesaktive. Den andre muligheten er å basere seg på intervjuopplysninger om at de på intervjutidspunktet studerer i minst 10 timer i uka. Problemet med dette er naturligvis at aktiviteten i kalenderåret kan være enn annen enn på intervjutidspunktet.

70 prosent av husholdningene der hovedinntektstaker er student på intervjutidspunktet er i lavinnteksgruppen, og de utgjør 45 prosent av denne. Tabell 1.1b. viser at det særlig blant husholdninger som ikke har lav inntekt er en betydelig del av studenthusholdningene som ikke oppgir studier som hovedaktivitet i det hele tatt. Det er naturligvis en mulighet for at en del av de som oppgir å være studenter på intervjutidspunktet nylig er blitt det og at de arbeidet heltid året før intervjuet. Men det er lite sannsynlig at det kan forklare den store andelen studenthusholdninger som ikke oppgir studier som hovedaktivitet. Den mest sannsynlige forklaringen er at dette er studenthusholdninger med forholdsvis høy yrkesaktivitet.

Ut fra dette foretrekker vi å bruke opplysningene om student på intervjutidspunktet snarere enn opplysningene om hovedaktivitet i hver måned som grunnlag for å definere studenthusholdninger.

Tabell 1.1b. Antall måneder med studier som hovedaktivitet. Husholdninger med og uten lavinntekt der hovedinntektstaker er student på intervjutidspunktet. 2004-2005. Prosent.

Antall måneder med studier som hovedaktivitet i kalenderåret	Lavinntektshushold	Andre hushold
0	11	53
1-4	3	4
5-6	8	13
7-11	9	4
12	68	26
I alt	100	100
Antall svar	451	244

1.3. Fire av ti lavinntektshusholdninger jobber mye ...

Spørsmålet er i hvilken grad den lave yrkesinntekten i lavinntektshusholdninger er et resultat av lav yrkesaktivitet, av lav belønning for yrkesaktiviteten eller om det er andre årsaker til at yrkesinntekten er lav.

Andre analyser har brukt yrkesinntekten som et mål på yrkesaktivitet (Epland 2005 Rapport 2005/16). For denne analysen er det imidlertid viktig å få et uavhengig mål på yrkesaktiviteten i husholdningen. Et slikt mål på arbeidsinnsatsen skal vi få ved å basere oss på husholdningsmedlemmenes selvrapporterte opplysninger om yrkesaktivitet i hver av inntektsårets 12 måneder.

Ideelt sett burde en hatt et mål på antallet arbeidstimer som ble utført i husholdningen i inntektsåret. Vi har opplysninger om antallet arbeidstimer per uke på intervjutidspunktet, men dette er et dårlig mål på omfanget av arbeidsinnsatsen i inntektsåret bl.a. fordi intervjuet i EU-SILC foretas noen måneder etter avslutningen av inntektsåret. I EU-SILC spør en for hver måned i kalenderåret før intervjuet om hva personen regner som sin hovedaktivitet. Svarmulighetene er: heltidsansatt, deltidsansatt, selvstendig på heltid, selvstendig på deltid, arbeidsledig, pensjonist, uføretrygdet, skoleelev eller student, annen ikke-yrkesaktiv eller i verneplikt eller

sivilarbeidstjeneste. Hvis en person arbeidet i minst to av ukene i en måned skal det regnes som yrkesaktivitet i den måneden. Hvis flere av aktivitetene er aktuelle skal det gis prioritet til arbeid. Skillet mellom heltid og deltid er ikke klart definert, men vanligvis vil arbeid i minst 30 timer i uka regnes som heltid.

Tabell 1.2. Antallet måneder med yrkesaktivitet for lavinntektshushold og andre hushold med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005. prosent

	Lavinntekts husholdninger	Andre husholdninger
Antall måneder med yrkesaktivitet		
0 måneder	37	9
1-6 måneder	13	1
7-11 måneder	8	2
12-23 måneder	36	47
24 måneder eller mer	5	41
Beregnet antall måneder yrkesaktiv på heltid		
0 måneder	38	9
1-6 måneder	25	6
7-11 måneder	7	3
12-23 måneder	27	55
24 måneder eller mer	3	26
Antallet svar	549	8517

Selv om fire av fem lavinntektshusholdninger har yrkesinntekt er aktiviteten i noen av disse husholdningene såpass liten at vel en av tre husholdninger oppgir at de ikke har vært yrkesaktive i noen av inntektsårets måneder. Men samtidig er det en betydelig yrkesaktivitet i en stor del av lavinntektshusholdningene.

Mer enn fire av ti lavinntektshusholdninger har vært aktive i minst 12 måneder, og i 5 prosent av lavinntektshusholdningene er det minst 24 måneder med yrkesaktivitet. Det svarer til at minst to personer i husholdningen har vært yrkesaktive hele året. Selv om vel 40 prosent yrkesaktive i minst 12 måneder er langt mindre enn de nesten 90 prosent blant husholdninger som ikke har lav inntekt er det likevel en betydelig del.

Målet på antall måneder med yrkesaktivitet er naturligvis ganske grovt. Det krever bare at et husholdningsmedlem har vært i arbeid i minst to uker i hver måned. Arbeid med kort arbeidstid vil altså også telle med. Derfor skal vi også sammenligne yrkesaktivitet på heltid. Heltid er ikke avgrenset helt presis, men en arbeidstid på minst 30 timers arbeidstid per uke vil i de aller fleste tilfeller bli regnet som heltid.

Nesten fire av ti lavinntektshusholdninger er ikke yrkesaktive på heltid i noen av årets måneder.

Men 30 prosent av lavinntektshusholdningene er yrkesaktive på heltid i minst 12 måneder. Selv om det er lite i forhold til de vel 80 prosent av andre husholdninger som arbeider så mye er det likevel en betydelig andel.

1.4. ... men har lav månedsinntekt

Tabell 1.3 viser at lavinntektshusholdninger med samme yrkesaktivitet som husholdninger uten lavinntekt har langt lavere yrkesinntekt (dvs. summen av lønnsinntekt og netto næringsinntekt).

Grovt regnet er yrkesinntektene blant lavinntektshusholdninger bare en tredel av de en finner i husholdninger uten lavinntekt gitt et nivå på heltids yrkesaktivitet. Det er først og fremst forskjellene i lønnsinntektene som bidrar til dette.

Tabell 1.3. Inntekt etter antall måneder husholdningen er yrkesaktiv på heltid. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005

	Inntekt etter skatt	Yrkesinntekt	Lønnsinntekt	Netto næringsinntekt	Antall svar
Lavinntektshusholdninger					
Yrkesaktiv på heltid					
0 måneder	114 600	17 800	18 100	-300	184
1-6 måneder	110 100	80 200	79 200	1 000	133
7-11 måneder	113 900	98 900	93 400	5 500	38
12-23 måneder	111 700	138 200	115 900	22 400	168
24 måneder eller mer	201 400	247 700	218 700	29 000	26
Alle	115 000	78 400	71 000	7 400	549
Andre husholdninger					
Yrkesaktiv på heltid					
0 måneder	248 500	43 900	29 800	14 100	556
1-6 måneder	274 700	188 200	175 900	12 300	431
7-11 måneder	270 400	263 500	252 600	10 800	201
12-23 måneder	400 300	453 500	423 500	30 000	4 346
24 måneder eller mer	583 900	745 400	687 200	58 200	2 983
Alle	423 000	470 900	436 600	34 300	8 517

Kilde: EU-SILC 2004-2005

En mulig forklaring på dette kan være at det er forskjell på omfanget av yrkesaktivitet i lavinntekts- og andre husholdninger selv om de tilhører samme kategori i tabellen. Dette er imidlertid ikke tilfellet. Hvis en bare tar hensyn til antallet måneder med heltids yrkesaktivitet er det liten forskjell mellom husholdninger med lavinntekt og andre i samme kategori for måneder med yrkesaktivitet på heltid. Det er litt vanskeligere å ta hensyn til måneder på deltid fordi vi ikke vet hvor mange arbeidstimer per uke deltidsarbeidende arbeider. Vi har gjort en beregning som tar utgangspunkt i at personer i lavinntektsgruppen som på intervjudtidspunktet arbeider mindre enn 38 timer per uke har en gjennomsnittlig arbeidstid på 18 timer per uke. På dette grunnlag har vi antatt at en måned med yrkesaktivitet på deltid svarer til 0,5 måneder med yrkesaktivitet på heltid. Det er da mulig å beregne antallet måneder i året med heltidsarbeid, og dermed også beregne en 'månedsinntekt for heltidsarbeidende' (se boks for beregnet månedsinntekt).

Tabell 1.4. Beregnet månedsinntekt etter antall måneder husholdningen er yrkesaktiv på heltid. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005

	Måneder på heltid	Beregnet antall måneder på heltid*	Beregnet månedsinntekt	Antall svar
Lavinntektshushold				
Yrkesaktiv på heltid**				
0 måneder	0,0	0,0	0	184
1-6 måneder	1,5	4,5	19 600	133
7-11 måneder	6,2	8,1	12 400	38
12-23 måneder	12,0	12,7	10 800	168
24 måneder eller mer	24,0	24,2	10 100	26
Alle	4,7	5,8	14 500	549
Andre hushold				
Yrkesaktiv på heltid				
0 måneder	0,0	0,0	0	556
1-6 måneder	0,7	5,3	38 200	431
7-11 måneder	7,4	9,0	29 400	201
12-23 måneder	12,3	14,0	32 300	4 346
24 måneder eller mer	24,5	24,8	30 200	2 983
Alle	13,5	14,9	32 000	8 517

* Måneder på deltid regnes som 0,5 måneder på heltid. Gjennomsnittlig arbeidstid for personer i lavinntektsgruppen som arbeider <38 timer på intervjudtidspunktet er 18 timer/uke.

** Beregnet heltid.

Den viktigste konklusjonen fra denne tabellen er at yrkesaktive i lavinntektsgruppen har svært lav månedsinntekt for heltidsarbeid sammenlignet med yrkesaktive i andre husholdninger, og jo flere måneder med yrkesaktivitet på heltid jo lavere er den beregnede månedsinntekten. Det kan altså se ut til at lavinntektsstatus blant

yrkesaktive husholdninger skyldes lav registrert avlønning for arbeidet mer enn liten arbeidsinnsats.

Når det gjelder den høye månedsinntekten for husholdninger med få måneder som yrkesaktive på heltid må en være oppmerksom på at den er ganske usikker. Forutsetningen er at de som arbeider deltid arbeider ca. halvparten av det en heltidsarbeidende gjør. Dette usikkerhetsmomentet er ikke like stort for de andre grupper av yrkesaktive på heltid, siden bidraget fra deltidsarbeidende her er forholdsvis lite. Dessuten vil yrkesaktivitet i form av kortvarige strøjobber som varer mindre enn to uker i en måned vanligvis ikke bli registrert slik vi har definert yrkesaktivitet, mens yrkesinntekten i de fleste tilfeller blir registrert.

Beregnet månedsinntekt

Denne er definert som yrkesinntekten, altså summen av lønnsinntekt og netto næringsinntekt, delt med beregnet antall måneder i året med yrkesaktivitet på heltid. Måneder med heltids yrkesaktivitet er beregnet som summen av antallet måneder med yrkesaktivitet på heltid og $0.5 \cdot$ antallet måneder med yrkesaktivitet på deltid. Vi har da antatt at deltidsarbeidende arbeider halvparten så mange timer i en måned som heltidsarbeidende. Dette har vi belegg for er rimelig for alle husholdninger. Imidlertid kan det være undergrupper der denne antakelsen ikke er riktig.

2. Hvorfor er månedsinntekten lav?

Hvordan kan en forklare at nesten en av tre lavinntektsusholdninger, når en ser bort fra studentusholdninger, tilhører lavinnteksgruppen til tross for at husholdningen samlet har en betydelig yrkesaktivitet?

2.1. Studenter har ikke lav månedsinntekt

Vi skal først undersøke to forklaringer av mer metodisk karakter. Vi har holdt utenfor husholdninger der student var hovedinntektstaker. Student er her definert ut fra situasjonen på intervju tidspunktet som er to til seks måneder etter avslutningen av inntektsåret. En kan altså ikke se bort fra at en del av de husholdninger der hovedinntektstaker ikke var student på intervju tidspunktet, var studenter i hele eller deler av inntektsåret.

For husholdninger med student som hovedinntektstaker er imidlertid månedsinntekten for heltidsarbeidende om lag 30 000 kroner, litt mindre i lavinnteksgruppen og litt mer for andre. Selv om det i lavinnteksgruppen kan være noen husholdninger uten student som hovedinntektstaker, slik vi har definert det her, som likevel var student i (deler av) inntektsåret er det derfor lite sannsynlig at dette har bidratt til den lave månedsinntekten for heltidsarbeid i lavinnteksgruppen.

Det er mulig at beregnet månedsinntekt særlig for studenter i lavinnteksgruppen er noe overvurdert. Deltidsarbeid utgjør en forholdsvis stor del av yrkesaktiviteten. En kan derfor ikke se bort fra at antagelsen om at deltidsarbeid utgjør halvparten av timene ved heltidsarbeid vil påvirke resultatet. For studenter som ikke tilhører lavinnteksgruppen har denne antagelsen liten betydning.

Tabell 2.1 viser effekten av å ta med/ekskudere husholdninger med student som hovedinntektstaker.

Tar en med studentusholdninger øker den beregnede månedsinntekten for heltidsarbeid i lavinnteksgruppen.

Tabell 2.1. Inntekt og antall måneder husholdningen er yrkesaktiv på heltid. Lavinntektsusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år. 2004-2005

	Inntekt etter skatt	Yrkesinntekt	Lønnsinntekt	Netto næringsinntekt	Måneder på heltid	Beregnet antall måneder på heltid	Beregnet månedsinntekt	Antall svar
Med studenter								
Lavinntekts-hushold	99 200	65 700	62 600	3 100	2,9	3,7	17 000	981
Andre hushold	418 600	463 600	429 900	33 700	13,3	14,7	31 900	8 752
Uten studenter								
Lavinntekts-hushold	115 000	78 400	71 000	7 400	4,7	5,8	14 500	549
Andre hushold	423 000	470 900	436 600	34 300	13,5	14,9	32 000	8 517

Kilde: EU-SILC 2004-2005

2.2. Lav månedsinntekt skyldes neppe feil i yrkesaktivitet

En annen mulig forklaring er feil i registreringen av yrkesaktivitet i hver av årets måneder.

Det er 40 husholdninger som ikke har yrkesinntekt, men som oppgir måneder med yrkesaktivitet. Dette er ikke nødvendigvis feil i registreringen av yrkesaktivitet. Det kan være svart arbeid og dermed reelt. Disse utgjør imidlertid under 1 prosent av alle husholdningene (utenom studenter). 24 av disse tilhører lavinnteksgruppen (utenom studenter), og utgjør 4 prosent av denne og 7 prosent av månedene med yrkesaktivitet i lavinnteksgruppen. Dette vil naturligvis føre til at den beregnede

månedsinntekten blir mindre. Men forekomsten er for liten til at det kan forklare den svært lave beregnede månedsinntekten blant lavinntektshusholdninger.

En annen mulig feilkilde er husholdninger der det ikke er oppgitt noen måneder med yrkesaktivitet, men der det likevel er yrkesinntekt. Det gjelder 356 husholdninger (4.7 prosent av alle ikke-student husholdninger). Blant lavinntektshusholdningene gjelder det 82 husholdninger som utgjør 15 prosent av lavinntektshusholdningene. Gjennomsnittlig yrkesinntekt i de 356 husholdningene er om lag 90 000 kroner, i lavinntektsgruppen vel 40 000 kroner. I nærmere tre av fire av disse husholdningene oppgir hovedinntektstakeren å være alderspensjonist eller arbeidsufør. Yrkesaktiviteten blir registrert ved at alle husholdningsmedlemmer for hver måned i kalenderåret oppgir sin hovedaktivitet. Arbeid skulle gis hovedprioritet slik at hvis en person arbeidet i minst 2 uker av en måned skulle dette registreres som yrkesaktiv uansett arbeidstid. Det er imidlertid usikkert i hvilken grad dette har skjedd. Vi tolker det betydelige antallet som har yrkesinntekt uten å ha oppgitt yrkesaktivitet slik at arbeid ikke alltid har fått prioritet, kanskje spesielt ikke blant pensjonister. Dette representerer naturligvis et problem i beregningen av månedsinntekt. Effekten vil imidlertid være at beregnet månedsinntekt blir overvurdert, den blir større enn den faktisk er. Blant lavinntektshusholdningene er problemet å forklare den lave beregnede månedsinntekten.

2.3. Mange unge lavinntektshusholdninger forklarer ikke lav månedsinntekt

Den første substansielle hypotesen tar utgangspunkt i at selv når en holder studentene utenfor er det en betydelig overrepresentasjon av unge husholdninger i lavinntektsgruppen.

Tabell 2.2. Husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student etter alder. 2004-2005. Prosent

Hovedinntektstakers alder	Lavinntekts husholdninger	Andre husholdninger
16-29 år	41	13
30-44 år	32	39
45-66 år	27	48
I alt	100	100
Antall svar	549	8517

Overrepresentasjonen av unge har sammenheng med at lavinntektsandelen er betydelig større blant unge enn blant de noe eldre husholdningene. I de tre aldersgruppene er andelen lavinntektshusholdninger henholdsvis 22, 7 og 5 prosent.

Den høyere andelen lavinntektshusholdninger blant de unge skyldes naturligvis ikke bare lav yrkesinntekt. Det bidrar også at det er lavere overføringer i denne gruppen. Selv om kapitalinntektene for de unge er høyere (de er negative for gruppene over 30 år på grunn av høyere lån) er likevel summen av overføringer og kapitalinntekter større for hushold med inntektstaker over 30 år. Kan en mulig delforklaring likevel være at lavlønnarbeid er mer utbredt blant unge og at aldersfordelingen dermed bidrar til at det blir flere husholdninger med forholdsvis stor yrkesaktivitet og lav lønn i lavinntektsgruppen? Dette kan skyldes at unge er kommet forholdsvis kort i yrkeskarrieren, og at det derfor er mer utbredt med midlertidige jobber og med deltidsarbeid (Bø og Molden 2000).

Beregnet månedsinntekt er som antatt noe lavere blant alle unge husholdninger (under 30 år) (24 700 kroner), om lag 7 000 kroner mindre enn blant alle husholdninger der hovedinntektstaker er 30-44 år. Mesteparten av forskjellen i beregnet månedsinntekt mellom unge husholdninger og husholdninger med hovedinntektstaker 30-44 år finner en imidlertid blant husholdninger som ikke har lav inntekt. Beregnet månedsinntekt for unge lavinntektshusholdninger er bare litt lavere enn i lavinntektshusholdninger der hovedinntektstaker er i alderen 30-44 år. Derfor

forklares den lave gjennomsnittlige månedsinntekten i lavinntektsgruppen som helhet, 14 500 kroner, i liten grad av at unge husholdninger er overrepresentert i lavinntektsgruppen.

Uansett situasjonen for unge lavinntektshusholdninger så står en overfor problemet å forklare den lav månedsinntekten for husholdninger med hovedinntektstaker i alderen 30-66 år.

Tabell 2.3. Inntekt og yrkesaktivitet for husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005

	Yrkesinntekt	Beregnet antall måneder på heltid	Beregnet månedsinntekt	Antall svar
Lavinntekt				
16-29 år	81 900	6,0	14 800	203
30-44 år	95 000	6,9	15 500	191
45-66 år	53 400	4,4	11 900	155
Alle	78 400	5,8	14 500	549
Andre				
16-29 år	362 000	13,9	26 900	905
30-44 år	501 300	15,8	32 300	3 307
45-66 år	476 000	14,4	33 400	4 305
Alle	470 900	14,9	32 000	8 517
Alle				
16-29 år	302 000	12,2	24 700	1 108
30-44 år	473 500	15,2	31 500	3 498
45-66 år	456 300	13,9	32 900	4 460
Alle	439 300	14,2	31 000	9 066

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

2.4. Lavinntektshusholdninger som arbeider mye har lavest månedsinntekt ...

Vi skal vise at det ikke først og fremst er løs tilknytning til arbeidslivet blant unge og dermed lav belønning for arbeidsinnsatsen som forklarer den lave månedsinntekten i lavinntektshusholdningene. Viktigere er at månedsinntekten er svært lav i husholdninger med forholdsvis stor yrkesaktivitet.

Det er riktig at unge lavinntektshusholdninger synes å ha et noe løsere forhold til arbeidsmarkedet enn de noe eldre husholdninger. Det som først og fremst særpreger de unge lavinntektshusholdningene sammenlignet med de noe eldre, er at det er forholdsvis få som ikke er yrkesaktive i det hele tatt mens det er forholdsvis mange som er yrkesaktive i mindre enn ett år. Sammenligner en de unge husholdningene med husholdninger der hovedinntektstaker er 45-66 år i lavinntektsgruppen, er det henholdsvis 24 og 60 prosent av husholdningene som ikke er yrkesaktive, og henholdsvis 36 og 5 prosent som er yrkesaktive i mindre enn ett år (tabell 2.4).

Det synes ikke å være flere med høy yrkesaktivitet i unge lavinntektshusholdninger. I de tre aldersgruppene er det minst 12 måneder med yrkesaktivitet i 40, 48 og 35 prosent av husholdningene.

Mens de noe eldre lavinntektshusholdningene grovt sett enten ikke er yrkesaktive eller er yrkesaktive i minst 12 måneder, er de unge lavinntektshusholdninger enten yrkesaktive i minst 12 måneder eller yrkesaktive bare deler av året. Det er en forholdsvis liten del som ikke er yrkesaktive i det hele tatt. Dette kan altså tyde på at det er en forholdsvis større del av unge lavinntektshusholdninger som har en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet, noe som kanskje kan forklare en lavere 'timelønn'.

Tabell 2.4. Husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student i ulike aldersgrupper etter yrkesaktivitet. 2004-2005. Prosent

Måneder med yrkesaktivitet i husholdet	Alle	Hovedinntektstakers alder		
		16-29 år	30-44 år	45-66 år
Lavinntekt				
0	38	24	36	60
1-6	13	22	9	3
7-11	8	14	6	2
12-23	36	39	38	29
24+	5	1	10	6
I alt	100	100	100	100
Andre				
0	9	4	4	14
1-6	1	3	1	1
7-11	2	6	2	1
12-23	47	63	49	41
24+	41	25	43	43
I alt	100	100	100	100
Alle				
0	11	8	6	16
1-6	2	7	2	1
7-11	3	8	2	1
12-23	46	58	48	40
24+	38	20	41	41
I alt	100	100	100	100

Imidlertid ser denne forklaringen likevel ikke ut til å holde. I lavinnteksgruppen er beregnet månedsinntekt for heltidsarbeid lavere for de husholdninger som arbeider minst 12 måneder heltid enn for husholdninger som arbeider mindre enn 12 måneder på heltid. Det gjelder også for unge lavinntektshusholdninger.

Også blant husholdninger som ikke har lav inntekt er månedsinntekten høyest i husholdninger som arbeider mindre enn 12 måneder heltid. Imidlertid er den beregnede månedsinntekten mest usikker for hushold med lite heltidsarbeid. Det skyldes at vi antar at deltidsarbeidende arbeider halvparten av heltidsarbeidende. I lavinntekthushold som arbeider mindre enn 12 måneder heltid utgjør måneder med deltid 2.7 måneder sammenlignet med 1.2 måneder heltid. Blant hushold som ikke har lav inntekt og arbeider mindre enn 12 måneder heltid er de tilsvarende tallene 1.5 måneder heltid og 3.8 måneder deltid. Det er derfor opplagt at selv mindre avvik fra antagelsen om at deltidsarbeid utgjør halvparten av heltidsarbeid vil ha en vesentlig innvirkning på anslaget for måneder med heltidsarbeid, og dermed på beregnet månedsinntekt. Denne usikkerheten er langt mindre for husholdninger med mye heltidsarbeid. Her utgjør deltidsarbeid 2.5 måneder sammenlignet med 16.1 måneders heltidsarbeid.

Imidlertid er det mest rimelig å anta at timer deltid per måned utgjør mindre enn 0.5 av timer heltid blant unge lavinntektshusholdninger som arbeider mindre enn 12 måneder. Det betyr at beregnet månedsinntekt i denne gruppen da vil være enda høyere enn 17 900 kroner (tabell 2.5). Selv om alle de 3.2 måneder på deltid blant unge lavinntektshusholdninger som arbeider mindre enn 12 måneder heltid hadde vært heltid ville beregnet månedsinntekt vært 13 300 kroner, altså vesentlig høyere enn gjennomsnittet for unge lavinntektshusholdninger med høy yrkesaktivitet (9 300 kroner).

Det er altså ikke noe som tyder på at den større andel blant unge lavinntektshusholdninger med lav yrkesaktivitet og dermed et løsere forhold til arbeidsmarkedet og dermed følgende lavere 'timelønn' kan forklare den lave beregnede månedsinntekten i unge lavinntektshusholdninger. Det er derimot den lave beregnede månedsinntekten i lavinntektshusholdninger med forholdsvis stor yrkesaktivitet som er vanskelig å forklare.

Tabell 2.5. Beregnet månedsinntekt etter beregnet antall måneder på heltid og hovedinntektstakers alder. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005 Kroner

Lavinntektshushold	Beregnet månedsinntekt		Antall svar	
	Beregnet antall måneder på heltid		0-11	12 eller mer
Hovedinntektstakers alder	0-11	12 eller mer	0-11	12 eller mer
16-29 år	17 900	9 300	101	58
30-44 år	20 000	12 200	45	84
45-66 år	14 200	10 500	25	52
Alle	18 000	10 700	171	194
Andre hushold				
16-29 år	33 400	25 800	103	778
30-44 år	33 900	32 100	190	3011
45-66 år	37 000	32 900	339	3540
Alle	35 400	31 600	632	7329

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

2.5. ... og lav månedslønn

Det mest oppsiktsvekkende er den lave månedsinntekten for lavinntektshushold med minst 12 måneders heltidsarbeid.

En mulig forklaring er at det i denne gruppen er et betydelig innslag av selvstendige med negative eller lave inntekter, mens månedslønnen for ansatte er mer normal. Det er imidlertid lite som tyder på at dette er forklaringen. I lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltidsarbeid er det 1.5 månedsverk som selvstendig og 11.0 som ansatt. Selv om det her ikke er skilt på heltids- og deltids månedsverk antyder det likevel at arbeid som ansatt er helt dominerende.

Vi skal presentere en tabell som viser beregnet månedslønn for arbeid som de ansatte i husholdningen utfører. Vi har begrenset oss til å vise tall for husholdninger med minst 12 måneders arbeid som heltidsansatt (beregnet størrelse). Grunnen til dette er at beregningen av månedslønn for husholdninger med mindre enn 12 måneders arbeid som heltidsansatt er svært usikre fordi en svært stor del av yrkesaktiviteten er deltidsarbeid og vi mangler informasjon om omfanget av timer i deltidsarbeidet.

Vi får bekreftet at den lave månedsinntekten for lavinntektshushold med mye heltidsarbeid langt fra skyldes selvstendige. Den beregnede månedslønn for heltidsansatte i lavinntektshusholdninger er bare litt høyere enn den beregnede månedsinntekten for heltidsarbeidende. Den beregnede månedslønn for heltidsarbeid for lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders arbeid som heltidsansatt er om lag 13 100 kroner. For tilsvarende husholdninger som ikke har lav inntekt er den beregnede månedslønnen for heltidsarbeid om lag 31 000 kroner. Resultatene for de enkelte aldersgrupper av lavinntektshusholdninger er basert på forholdsvis få observasjoner og er derfor noe usikre.

Tabell 2.6. Beregnet månedslønn for husholdninger med minst 12 måneders arbeid som heltidsansatt etter hovedinntektstakers alder. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år der student ikke er hovedinntektstaker. 2004-2005 Kroner

Hovedinntektstakers alder	Beregnet månedslønn		Antall svar	
	Lavinntektshushold	Andre hushold	Lavinntektshushold	Andre hushold
16-29 år	9 900	25 700	47	767
30-44 år	15 100	31 800	64	2 948
45-66 år	15 900	32 100	40	3 429
Alle	13 100	31 100	152	7 149

Kilde: EU-SILC 2004-2005

Boks om beregnet månedslønn

Gjennomsnittlig beregnet månedslønn for heltidsarbeid for alle er ifølge EU-SILC 30 500 kroner. Til sammenligning viser lønnsstatistikken at gjennomsnittlig månedslønn for heltidsekvivalenter i 2003 var 27 261 og i 2004 28 242 kroner. Den beregnede månedslønnen ifølge EU-SILC er altså om lag 10 prosent for høy.

Grunnlaget for beregnet månedslønn i EU-SILC er her dels lønnsinntekten ifølge selvangivelsen, dels beregnet antall måneder med heltidsarbeid som ansatt. Ved intervju får en opplysninger fra den enkelte om antall måneder vedkommende har arbeidet som ansatt på heltid og antall måneder som ansatt på deltid. Vi har ikke opplysninger om arbeidstid i deltidsstillinger. Omregningen til heltidsarbeid er derfor beheftet med usikkerhet. Som tidligere nevnt har vi funnet at blant alle svarer en måned med deltidarbeid til en halv måned med heltidsarbeid. I undergrupper kan imidlertid forholdet være et annet.

Hva kan da forklaringen være på det litt høyere anslag for månedslønn i EU-SILC? Det er neppe at yrkesinntekten er for høy. Snarere tvert imot. Det vil alltid være en del av arbeidsinntekten som ikke rapporteres til likningsmyndighetene. Det må bety at anslaget i EU-SILC for måneder med heltidsarbeid er for lavt. Vi har sett tidligere at 5 prosent av husholdningene har yrkesinntekt selv om de ikke oppgir noen yrkesaktivitet. Kravet til yrkesaktivitet i en gitt måned i EU-SILC er at man skal ha vært yrkesaktiv i minst to av månedens fire uker. For personer som oppfatter at deres hovedstatus er en annen enn yrkesaktiv, for eksempel studenter eller pensjonister eller ikke-yrkesaktive som tar strøjobber, vil det i mange tilfeller bli denne status som bestemmer deres hovedaktivitet. Det vil derfor være en del yrkesaktivitet som ikke blir oppgitt.

2.6. Arbeid i lavtlønnsyrker er neppe av stor betydning

Kan forklaringen på den lave månedslønnen i lavinntektshusholdninger med mye heltidsarbeid være at de arbeider i lavtlønnsyrker? For å undersøke dette måtte vi ha oversikt over alle yrker i løpet av inntektsåret. Det har vi ikke. Eneste opplysning om yrke knytter seg til intervjutidspunktet noen få måneder etter avslutningen av inntektsåret. Det betyr at for husholdninger der husholdningsmedlemmene har et ustabil forhold til arbeidsmarkedet vil det knytte seg usikkerhet til resultatene. For å forenkle framstillingen skal vi ikke presentere yrkesfordelingen for alle husholdningsmedlemmer, men begrense oss til yrkesfordelingen for hovedinntektstaker. Det betyr at resultatene må tolkes med ganske mange forbehold.

Tabell 2.7 viser yrkesfordelingen på intervjutidspunktet for hovedinntektstaker i husholdninger som har minst 12 måneder med arbeid som heltidsansatt (beregnet). Den viser ikke uventet at lederyrker og akademiker- og høyskoleyrker er underrepresentert i lavinntektsgruppen. Men de utgjør faktisk så mye som 44 prosent av husholdningene i lavinntektsgruppen sammenlignet med 60 prosent i andre husholdninger. Det er først og fremst husholdninger der hovedinntektstaker er i salgs- og serviceyrker som er overrepresentert i lavinntektsgruppen. Disse utgjør 18 prosent av lavinntektshusholdningene sammenlignet med 9 prosent av andre husholdninger. Men også husholdninger der hovedinntektstaker er i kategorien Andre yrker er overrepresentert i lavinntektsgruppen der de utgjør 8 prosent sammenlignet med 3 prosent blant andre husholdninger.

Halvparten av forskjellen i representasjonen av salgs- og serviceyrker finner en innen yrker i restaurantvirksomhet og salg. Den andre halvparten innen pleie- og omsorgsykker. Nesten hele forskjellen i representasjonen av Andre yrker finner en innen rengjøringsyrker. Det er viktig å være oppmerksom på at den beregnede månedslønnen i EU-SILC er et gjennomsnitt for månedslønnen for alle yrkesaktive i husholdningen fordelt etter yrket til hovedinntektstakeren. Den lave månedslønn kan derfor ikke nødvendigvis bare tilskrives forholdene i hovedinntektstakerens yrke.

Tabellen viser også at de yrkene som er overrepresentert i lavinntektsgruppen har lavere lønn enn gjennomsnittet. Det gjelder både håndverksyrker, og Andre yrker og særlig yrker innen salg og service. Igjen er det viktig å være oppmerksom på at månedslønnen for den enkelte husholdning er et gjennomsnitt for alle de yrkesaktive i husholdningen. Dette vil antakelig ha som effekt at forskjellene mellom yrkesgruppene jammes ut.

Tabell 2.7. Husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student i ulike aldersgrupper etter hovedinntektstakers yrke. Husholdninger der det er utført minst 12 måneders arbeid som ansatt. 2004-2005. Prosent

Hovedinntektstakers yrke	Lavinntektshushold		Andre hushold		Beregnet månedslønn alle hushold
Administrative ledere	15		17		37 300
Akademiske yrker	9		17		34 700
Høyskoleyrker	20		25		31 700
Kontoryrker	2		5		26 400
Salgs- og serviceyrker	18		9		23 900
Bønder, fiskere o.l.	2		3		20 600
Håndverkere	15		12		27 400
Operatører, sjåfører o.l.	12		10		26 500
Andre yrker	8		3		26 700
I alt	101		101		30 700
Antall svar	142		5 688		5 830

Kilde: EU-SILC 2004-2005

Vi finner altså en overrepresentasjon i yrkesgrupper som har lavere lønn enn gjennomsnittet. Likevel er de gjennomsnittlige heltids månedslønner vi finner i lavinntektshushold med betydelig yrkesaktivitet langt lavere enn gjennomsnittslønnen selv i yrkesgruppen med lavest lønn. Med de forbehold som er nevnt tidligere i forbindelse med denne tabellen så tyder tallene på at det neppe er lønnsnivået i en yrkesgruppe i seg selv som er forklaringen på de lave månedslønner i lavinntektsgruppen (det er ikke mulig å beregne månedslønn i lavinntektshushold i ulike yrkesgrupper på grunn av lite antall observasjoner i gruppen).

2.7. Rehabiliterings- og attføringspenger er ikke regnet som yrkesinntekt

I inntektsstatistikken er rehabiliterings- og attføringspenger ikke regnet som yrkesinntekt. Det varierer noe hva de intervjuede i EU-SILC regner som hovedaktivitet når de er på rehabilitering eller attføring.

De fleste oppgir uføretrygdet som hovedaktivitet, men en del oppgir at de er ansatt på hel- eller deltid.

De siste vil derfor bli registrert med yrkesaktivitet, men med en yrkesinntekt som ikke tar hensyn til rehabiliterings- eller attføringspengene.

Vi skal vise effekten av å inkludere rehabiliterings- og attføringspenger i yrkesinntekten for de i lavinntektsgruppen som har oppgitt yrkesaktivitet som hovedaktivitet.

Tabell 2.6b. Beregnet månedslønn for husholdninger med minst 12 måneders arbeid som heltidsansatt etter hovedinntektstakers alder. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år der student ikke er hovedinntektstaker. 2004-2005 Kroner

Hovedinntektstakers alder	Beregnet månedslønn		Antall svar	
	Lavinntektshushold	Andre hushold	Lavinntektshushold	Andre hushold
16-29 år	10 400	25 700	47	767
30-44 år	15 600	31 800	64	2 948
45-66 år	16 300	32 100	40	3 429
Alle	13 600	31 100	152	7 329

Beregnet månedslønn for heltidsarbeid i lavinntektgruppen øker med om lag 500 kroner, omtrent samme økning i alle aldersgrupper. Det er fortsatt lav månedslønn for heltidsarbeid.

2.8. Kan vi stole på månedsverkene?

De månedsverkene som inngår i beregningen av månedsinntekt og månedslønn er oppgitt i intervju, i noen tilfeller er det en person i husholdningen som har svart for andre. En mulig forklaring på de lave månedslønner er derfor at det er oppgitt for mange måneder som yrkesaktiv eller som ansatt. Vi skal undersøke noen mulige feilkilder.

Som tidligere nevnt skal det være minst to uker med yrkesaktivitet i en måned for at yrkesaktivitet skal regnes som hovedaktivitet. Spredt yrkesaktivitet av lite omfang vil derfor ikke bli regnet med. Antakelig vil dette ha svært lite omfang. Det vil også bidra i retning av å øke den beregnede månedslønnen.

En annen feilkilde finner vi for personer med flere statuser, for eksempel personer som både er yrkesaktive og student eller pensjonist. Disse skal ifølge instruksjonen til spørsmålet om yrkesaktivitet prioritere statusen som yrkesaktiv. Det ser imidlertid ut til at dette ikke alltid skjer. Enkelte studenter og pensjonister har store yrkesinntekter sett i forhold til det antallet månedsverk som er oppgitt. Vi har fjernet tilfeller der beregnet månedslønn er over 35 000 kroner. Men fortsatt vil det antagelig være en del arbeid som ikke blir oppgitt. Men som ovenfor vil dette bidra i retning av å øke den beregnede månedslønnen.

En mulig feilkilde av samme type gjelder kombinasjonen av yrkesaktivitet som ansatt og som selvstendig. I 6 prosent av lavinntektshusholdningene er det personer som både har lønns- og næringsinntekt. Det er imidlertid bare 1 prosent av husholdningene der det er personer som oppgir både måneder som ansatt og som selvstendig. Det kan tyde på at personer som kombinerer arbeid som ansatt og selvstendig har en tendens til å oppgi bare en av disse aktivitetene som hovedaktivitet. Blant de 6 prosent som både har lønns- og næringsinntekt har en tredel større nærings- enn lønnsinntekt, eller 2 prosent av alle lavinntektshusholdninger. Bare en firedel av disse oppgir arbeid som ansatt på hel- eller deltid som hovedaktivitet, eller mindre enn 1 prosent av lavinntektgruppen. Selv om en kan sette spørsmål ved om disse har oppgitt riktig hovedaktivitet er det så få at det bidrar svært lite i retning av å redusere beregnet månedslønn.

2.9. Konklusjon

Vi har vist at de aller fleste lavinntektshusholdninger under pensjonsalder har yrkesinntekt. Yrkesinntektene er imidlertid små. Dette til tross for at mange lavinntektshusholdninger er yrkesaktive i et betydelig omfang, om lag tre av ti husholdninger er yrkesaktive på heltid i minst 12 måneder.

Beregnet månedsinntekt for heltidsarbeid er lav i alle lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker i alderen 16-66 år som ikke er student, i gjennomsnitt 14 500 kroner. Den beregnede månedsinntekten for heltidsarbeid er lavere jo større yrkesaktiviteten i husholdningen er og lavest i lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet, om lag 10 500 kroner.

Det er vanskelig å forklare dette. Metodiske forklaringer, som at vi har fått med enkelte studenthusholdninger eller at det er feil i registreringen av yrkesaktivitet har liten forklaringskraft. Den store andelen unge blant lavinntektshusholdningene kan ha en viss betydning for det lave gjennomsnittet totalt sett, men månedsinntekten for de noe eldre lavinntektshusholdningene er nesten like lav som blant unge husholdninger.

Forklaringen på den lave månedsinntekten er ikke at det er et betydelig innslag i lavinnteksgruppen av selvstendige med negativ eller lav næringsinntekt. For lavinntektshusholdninger med forholdsvis mye heltidsarbeid (minst 12 måneder) er den beregnede månedslønnen bare litt høyere enn den beregnede månedsinntekten, henholdsvis 13 100 og 10 700.

En siste mulig forklaring som har vært undersøkt er om lavinntektshusholdninger i særlig grad arbeider i lavlønnsyrker. Vi mangler gode opplysninger for å belyse dette. De opplysninger vi har tyder på at yrkesaktive i lavinntektshusholdninger er noe overrepresentert i lavlønnsyrker. Overrepresentasjonen er imidlertid ikke stor og gjennomsnittlig beregnet månedslønn i lavlønnsyrker er langt høyere enn gjennomsnittlig beregnet månedslønn i lavinntektshusholdninger.

Beregnet månedslønn er beregnet på grunnlag av lønnsinntekten fra inntektsstatistikken og selvrapportert yrkesaktivitet i inntektsårets 12 måneder. Mulige forklaringer i tillegg til de som har vært forsøkt analysert her er at den registrerte lønnsinntekten er for lav, eller at yrkesaktiviteten som blir oppgitt ved intervju er for høy eller begge.

3. Hvordan oppfatter yrkesaktive husholdninger sin økonomi?

Vi har sett at det er stor yrkesaktivitet i en betydelig del av husholdningene i lavinnteksgruppen, og at yrkesinntekten er lav hvilket først og fremst skyldes at månedsinntekten for heltidsarbeid er lav. Vi skal stille spørsmålet om den lave inntekten i disse husholdningene samsvarer med andre mål på husholdningenes økonomi. Vi skal bruke en del andre mål for å belyse disse husholdningers økonomi, det gjelder både objektive mål og mer subjektive oppfatninger av husholdningens økonomi. Vi skal sammenligne fire grupper, lavinnteksgruppene med stor og liten yrkesaktivitet og andre husholdninger (som ikke har lav inntekt) med stor og liten yrkesaktivitet. Spørsmålet vi skal stille er om lavinntektshusholdningene med forholdsvis stor yrkesaktivitet har en økonomi som ligner mest på andre lavinntektshusholdninger eller om den ligner på økonomien til husholdninger som ikke har lavinntekt, og om dette gjelder både når en bruker objektive og subjektive mål på husholdningenes økonomi.

Tabell 3.1. Ekvivalentinntekt for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005. Prosent

	Ekvivalentinntekt		Antall svar	
	Lavinntekts-hushold*	Andre hushold	Lavinntekts-hushold	Andre hushold
<12 md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	79 400	182 000	145	127
30-44 år	94 500	185 900	107	296
45-66 år	104 600	213 900	103	765
Alle	91 100	203 100	355	1188
12+ md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	90 800	238 200	63	765
30-44 år	90 300	261 400	88	3011
45-66 år	87 700	316 900	54	3540
Alle	89 900	283 400	194	7329

* Negative inntekter er holdt utenfor.

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

Ekvivalentinntekten skal være et mål på de forbruksmuligheter husholdningene har uavhengig av husholdningens størrelse og sammensetning. En kan forenklet se den som et mål for levestandarden til en enpersonshusholdning. Tabellen viser at det ikke er noen forskjell på ekvivalentinntekten til lavinntektshusholdninger med mer og mindre enn 12 måneders heltids yrkesaktivitet. Blant lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet er det heller ingen forskjeller mellom aldersgruppene. Det er det derimot mellom aldersgruppene i lavinntektshusholdninger med mindre enn 12 måneders heltids yrkesaktivitet. Jo eldre hovedinntektstakeren er jo større er ekvivalentinntekten. En må imidlertid ta hensyn til at utdanningslån og overføringer fra private ikke er regnet som inntekt. Tar en hensyn til dette reduseres forskjellene mellom aldersgruppene. Lån fra Statens lånekasse for utdanning og overføringer fra private, først og fremst foreldre, utgjør nesten 12 000 kroner for de yngste hushold og bare vel 2000 kroner for de eldste. Forskjellen mellom ekvivalentinntekten for disse to grupper reduseres altså fra 25 000 til 15 000 kroner. For husholdninger med hovedinntektstaker i alderen 30-44 år utgjør utdanningslån og private overføringer om lag 4 000 kroner, og de kommer da på nivå med den eldste gruppen.

Dersom ekvivalentinntekten er et godt mål på husholdningens økonomi vil vi vente at lavinntektshusholdninger med betydelig yrkesaktivitet ikke skiller seg fra lavinntektshusholdninger med mindre enn 12 måneders yrkesaktivitet i andre mål på husholdningsøkonomi.

3.1. En del lavinntektshushold har stor finansformue

Det første objektive målet på husholdningenes økonomi vi skal bruke er husholdningens formue i form av bruttofinanskapital. Bruttofinanskapital er husholdningens beholdning av bankinnskudd, verdipapirer, fordringer, kontanter o.l. før gjeld er trukket fra. Dette er altså midler som er forholdsvis lett tilgjengelige. Opplysningene om bruttofinanskapital er også forholdsvis pålitelige. En unngår problemet med verdsetting som en finner for realformue, f.eks. verdi av eid bolig. Formuesverdien av enkelte verdipapirer, f.eks. aksjer er imidlertid noe undervurdert i henhold til skattereglene i 2003 og 2004.

Tabell 3.2. Bruttofinanskapital for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.

	0-9 999	10 000-49 999	50 000-249 999	250 000+	I alt	Gjennomsnittlig bruttofinanskapital*	Antall svar
	Prosent					Kroner	
<12 md. som heltids yrkesaktiv							
Lavinntektshushold							
16-29 år	46	32	19	3	100	40 000	145
30-44 år	61	19	13	7	100	52 400	107
45-66 år	41	21	16	22	100	140 000	103
Alle	49	25	16	10	99	72 600	355
Andre hushold							
16-29 år	34	34	29	3	100	61 600	127
30-44 år	34	29	25	13	100	130 700	296
45-66 år	19	22	29	30	100	335 800	765
Alle	24	25	28	22	100	251 100	1188
12+ md. som heltids yrkesaktiv							
Lavinntektshushold							
16-29 år	29	26	30	15	101	140 900	58
30-44 år	23	30	30	18	101	264 200	84
45-66 år	19	22	33	27	100	578 800	52
Alle	24	27	31	18	101	289 400	194
Andre hushold							
16-29 år	16	34	39	12	101	158 000	778
30-44 år	12	24	41	23	100	256 000	3 011
45-66 år	6	14	37	42	100	585 100	3 540
Alle	10	21	39	30	100	391 800	7 329

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

Både gjennomsnittlig bruttofinanskapital og fordelingen av bruttofinanskapital er ganske lik for lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet og husholdninger som ikke har lav inntekt og med færre enn 12 måneders heltids yrkesaktivitet. I begge grupper har om lag en av fire husholdninger svært liten bruttofinanskapital (under 10 000 kroner), mens det i lavinntektshusholdninger som har mindre enn 12 måneders heltids yrkesaktivitet gjelder halvparten av husholdningene.

Det er litt flere i husholdninger som ikke har lav inntekt og med forholdsvis liten yrkesaktivitet som har bruttofinanskapital over 250 000 kroner (22 prosent) enn i lavinntektshusholdninger med forholdsvis stor yrkesaktivitet (18 prosent). Heller ikke når en deler de to gruppene opp etter alder er det store forskjeller. Gjennomsnittlig bruttofinanskapital er noe høyere blant husholdninger som ikke har lav inntekt. Gjennomsnitt er imidlertid vanskelig å sammenligne fordi enkelte svært store formuer påvirker tallene for forholdsvis små grupper i betydelig grad. Men både tall for gjennomsnittlig bruttofinanskapital og for fordelingen av bruttofinanskapital tyder på at lavinntektgruppen med forholdsvis stor yrkesaktivitet i hvert fall ikke er dårligere stilt enn husholdninger uten lavinntekt og med forholdsvis lav yrkesaktivitet.

Vurdert på grunnlag av bruttofinanskapital har lavinntektshusholdninger med betydelig yrkesaktivitet bedre økonomi enn andre lavinntektshusholdninger. 18 prosent har bruttofinanskapital over 250 000 kroner, og nesten halvparten har mer enn

50 000 kroner 'i banken'. For lavinntektshusholdninger med mindre enn 12 måneders heltids yrkesaktivitet er de tilsvarende tallene 10 prosent over 250 000 og en firedel over 50 000 kroner. Forskjellen på gjennomsnittlig bruttofinanskapital er enda større, henholdsvis 290 000 og 73 000 kroner. Som nevnt tidligere er slike tall imidlertid ekstra usikre fordi de er følsomme for ekstreme formuer i små grupper.

3.2. Flest mottar sosialhjelp i mindre yrkesaktive lavinntektshushold

En annen objektiv indikator på husholdningenes økonomi er om husholdningen har mottatt sosialhjelp i løpet av inntektsåret.

Tabell 3.3. Andel som har mottatt sosialhjelp blant husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005

	Lavinntektshushold	Andre hushold	Gjennomsnitt for mottakere	
<12 md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	18	17		
30-44 år	48	22		
45-66 år	23	8		
Alle	28	13	59 000	36 300
12+ md. som heltids yrkeaktiv				
16-29 år	11	4		
30-44 år	11	1		
45-66 år	12	1		
Alle	11	2	:	20 900

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

Lavinntektshusholdninger med forholdsvis lav yrkesaktivitet mottok klart mest sosialhjelp, 28 prosent har mottatt sosialhjelp i inntektsåret, og blant disse husholdningene med hovedinntektstaker i alderen 30-44 år mottok nesten halvparten sosialhjelp.

Lavinntektshusholdninger med forholdsvis høy yrkesaktivitet mottok sosialhjelp langt sjeldnere enn andre lavinntektshusholdninger. En av ti av lavinntektshusholdningene med forholdsvis høy yrkesaktivitet mottok sosialhjelp, om lag det samme som blant husholdninger som ikke har lav inntekt, men forholdsvis lav yrkesaktivitet. Blant lavinntektshusholdninger i aldersgruppen 16-44 år med forholdsvis høy yrkesaktivitet synes mottaket av sosialhjelp å være klart mindre enn blant lite yrkesaktive husholdninger uten lav inntekt.

Som ventet var det færrest som mottok sosialhjelp blant husholdninger som ikke hadde lav inntekt og som hadde forholdsvis høy yrkesaktivitet (2 prosent). En må være oppmerksom på at en husholdning har mottatt sosialhjelp i inntektsåret dersom en person har mottatt slik hjelp. Endringer i husholdningen fra inntektsåret til intervjuetidspunktet kan føre til at husholdninger med høy inntekt blir registrert som mottakere av sosialhjelp. Det kan for eksempel skje hvis en enslig som mottok sosialhjelp i 2004 ved intervjuet i 2005 er flyttet inn i en husholdning med høy inntekt.

3.3. Tre av fire mer yrkesaktive lavinntektshusholdninger har bil

Vi skal presentere en siste objektiv indikator på husholdningens økonomi, nemlig om husholdningen disponerer privatbil. Det er ikke uproblematisk å bruke denne i en sammenligning av husholdningers økonomi. Behovet for bil varierer med husholdningens størrelse og sammensetning. Behovet er vanligvis mindre i en enpersonhusholdning enn i store husholdninger, og kanskje særlig i barnefamilier. Vi regner likevel med at det subjektive spørsmålet om mangel på bil skyldes husholdningens økonomi i noen grad vil avspeile behovet for bil i husholdningen.

Igjen finner vi at lavinntektshusholdninger med forholdsvis lav yrkesaktivitet kommer dårligst ut. Her disponerer 44 prosent bil. Lavinntektshusholdninger med høyere yrkesaktivitet disponerer like ofte bil som husholdninger med lavere yrkesaktivitet og som ikke har lav inntekt, det gjelder 71 prosent av husholdningene. Innen aldersgruppene er forskjellen større. Sammenligningen er imidlertid vanskelig fordi de mer yrkesaktive husholdningene i gruppen med lav inntekt er større enn de mindre yrkesaktive husholdningene som ikke har lav inntekt. Gjennomsnittlig husholdningsstørrelse er henholdsvis 2.5 og 1.7 personer. Derfor vil det muligens være flere blant de første som har behov for bil.

Tabell 3.4. Andel som disponerer privatbil blant husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005

	Andel som disponerer privatbil		Disponerer ikke av økonomiske årsaker	
	Lavinntekts-hushold	Andre hushold	Lavinntekts-hushold	Andre hushold
<12 md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	41	51	30	23
30-44 år	44	69	39	23
45-66 år	46	76	26	8
Alle	44	71	31	13
12+ md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	58	79	19	8
30-44 år	77	90	14	5
45-66 år	80	94	4	1
Alle	71	90	14	4

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

I lavinntektshusholdninger med forholdsvis lav yrkesaktivitet sier nesten en tredel at det er økonomiske grunner til at de ikke har bil, flest i husholdninger med hovedinntektstaker 30-44 år. Det betyr at mer en to av tre av disse lavinntektshusholdninger uten bil sier at mangel på bil skyldes økonomien, ikke behovet.

Andelen som sier at det er økonomiske grunner til at de ikke disponerer bil er omtrent den samme i lavinntektshusholdninger med forholdsvis høy yrkesaktivitet og husholdninger som ikke har lav inntekt og med forholdsvis lav yrkesaktivitet, det gjelder i begge grupper om lag 13 prosent. Men forskjellen er noe større blant husholdninger i aldersgruppen 30-44 år.

Ser en andelen som sier det er økonomiske grunner til at de ikke disponerer bil i forhold til andelen som ikke har bil er forholdet det samme i de to gruppene, om lag 45 prosent av de som ikke disponerer bil sier at det skyldes økonomien.

3.4. Romslig økonomi i en av tre av de mer yrkesaktive lavinntektshusholdninger

Vi skal nå gå over til å belyse husholdningenes økonomi ut fra hvordan husholdningene oppfatter økonomien. Vi skal bruke tre slike mål. Det første er svar på et spørsmål om hvor lett eller vanskelig det er for husholdningen 'å få endene til å møtes'. Den andre typen mål er spørsmål om ulike typer betalingsproblemer, og den tredje typen er spørsmål om manglende dekning av grunnleggende behov.

Disse målene har litt ulike egenskaper. Spørsmålet om romsligheten i husholdningens økonomi, - hvor lett eller vanskelig det er å få endene til å møtes, belyser i prinsippet forskjellen mellom husholdningens inntekter og utgifter. Det vil altså avspeile ikke bare husholdningens inntekter, men også dens utgifter. Det er derfor på ingen måte utelukket at husholdninger med store inntekter kan ha en stram økonomi. Omvendt kan det forekomme at husholdninger med små inntekter sier at det er lett å få endene til å møtes fordi de har små behov. Derfor må vi anta at husholdningens livsfase vil virke inn på svarene. Eldre husholdninger som er veletablerte

vil typisk ha mindre behov enn yngre husholdninger som skal etablere seg med familie, bolig mv.

Tabell 3.5. Økonomisk romslighet for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.

	Lett/vanskelig å få endene til å møtes					
	Svært vanskelig	Vanskelig	Forholdsvis vanskelig	Forholdsvis lett	Lett	Svært lett
<12 md. som heltids yrkesaktiv						
Lavinntektshushold						
16-29 år	12	7	20	35	18	7
30-44 år	30	20	18	20	9	2
45-66 år	21	11	26	28	11	1
Alle	20	12	22	29	13	4
Andre hushold						
16-29 år	7	11	26	33	19	6
30-44 år	19	14	22	30	12	3
45-66 år	6	7	18	36	22	11
Alle	9	9	20	34	19	9
12+ md. som heltids yrkesaktiv						
Lavinntektshushold						
16-29 år	5	15	17	36	20	7
30-44 år	7	13	13	42	13	11
45-66 år	10	9	14	28	28	12
Alle	7	13	15	37	19	10
Andre hushold						
16-29 år	2	6	19	43	22	8
30-44 år	2	5	16	42	24	12
45-66 år	1	2	8	37	31	21
Alle	1	4	13	40	27	15

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

I store trekk finner vi samme bildet av forholdet mellom gruppenes økonomi som bruttofinanskapitalen viste. Oppfatningen av husholdningens økonomi blant lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet ligner svært mye på oppfatningen blant husholdninger som ikke har lav inntekt og med mindre enn 12 måneders heltids yrkesaktivitet. I begge grupper sier om lag 28 prosent at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes. Dette til tross for at ekvivalentinntekten blant lavinntektshusholdningene er under det halve av det den er i husholdninger som ikke har lav inntekt og som har lavere yrkesaktivitet. I begge grupper er det om lag 18 prosent som oppfatter økonomien som vanskelig eller svært vanskelig.

Lavinntektshushold med lavere yrkesaktivitet oppfatter økonomien som vanskeligst. Her sier om lag en av tre husholdninger at økonomien er vanskelig eller svært vanskelig. Men selv i denne gruppen oppfatter 17 prosent av husholdningene økonomien som romslig. Det er særlig blant unge husholdninger en finner en betydelig andel som oppfatter økonomien som romslig (25 prosent svarer at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes). Det er særlig husholdninger med hovedinntektstaker i alderen 30-44 år som opplever økonomien som presset. Blant disse karakteriserer halvparten økonomien som vanskelig eller svært vanskelig, mens vel en av ti sier at det er lett å få endene til å møtes.

Best økonomi har naturlig nok husholdninger med høyere yrkesaktivitet og som ikke har lav inntekt. Blant disse karakteriserer 42 prosent økonomien som romslig, mens 5 prosent sier den er vanskelig eller svært vanskelig.

3.5. Betalingsproblemer vanligst i lite yrkesaktive husholdninger

Det andre subjektive målet på husholdningsøkonomi er betalingsproblemer. Husholdningen blir spurt om det i løpet av de siste 12 måneder har hendt at den har vært ute av stand til å betale husleie eller fellesutgifter, dernest utgifter til boliglån, og deretter regninger for elektrisitet og kommunale avgifter og for det fjerde regninger for andre lån enn boliglån. På samme måte som det forrige målet avspeiler betalingsproblemer ikke nødvendigvis bare lav inntekt. Betalingsproblemer er et uttrykk for stramheten i økonomien, for forholdet mellom inntekter og utgifter. I spørsmålene er det lagt vekt på at husholdningen skal ha vært 'ute av stand til' å betale. Dette for å unngå at svarene avspeiler dårlig betalingsmoral.

Vi skal sammenfatte målene på betalingsproblemer i ett enkelt mål: om husholdningen ikke har klart å betale regninger for husleie, fellesutgifter, boliglån, eller regninger for elektrisitet eller kommunale avgifter eller for andre lån enn boliglån. Det er ganske visst ikke alle som har andre lån enn boliglån, det gjelder om lag halvparten, og andelen er like stor blant husholdninger som har og ikke har lav inntekt. Det er heller ikke alle som har enten utgifter til husleie eller boliglån. Det gjelder f.eks. eiere som ikke har boliglån. Målet registrerer hvor mange av de fire typene betalingsproblemer husholdningen har hatt de siste 12 måneder.

Tabell 3.6. Betalingsproblemer for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.

	Antall typer betalingsproblemer			
	0	1	2	3-4
<12 md. som heltids yrkesaktiv				
Lavinntektshushold				
16-29 år	74	14	8	3
30-44 år	63	20	11	7
45-66 år	75	14	11	1
Alle	71	16	10	4
Andre hushold				
16-29 år	70	15	7	8
30-44 år	64	14	13	9
45-66 år	88	6	5	1
Alle	80	9	7	4
12+ md. som heltids yrkesaktiv				
Lavinntektshushold				
16-29 år	87	5	7	2
30-44 år	67	20	8	5
45-66 år	82	5	9	3
Alle	78	11	8	3
Andre hushold				
16-29 år	87	7	4	1
30-44 år	88	7	3	2
45-66 år	95	3	1	0
Alle	91	5	2	1

¹ De fire typer betalingsproblemer gjelder husleie eller fellesutgifter, utgifter til boliglån, regninger for elektrisitet og kommunale avgifter, og regninger for andre lån enn boliglån
Kilde: EU-SILC 2004-2005.

Betalingsproblemer forekommer oftest blant lavinntektshusholdninger med forholdsvis lav yrkesaktivitet. Her oppgir om lag tre av ti betalingsproblemer. Igjen finner vi at lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet ligner på husholdninger som ikke har lav inntekt og som arbeider mindre enn 12 måneder på heltid. I begge grupper er det om lag 20 prosent som oppgir betalingsproblemer av en eller annen art. Blant unge under 30 år er det færre med betalingsproblemer blant de mer yrkesaktive i lavinnteksgruppen enn blant de unge med lavere yrkesaktivitet som ikke er i lavinnteksgruppen. Andelen med betalingsproblemer er henholdsvis 13 og 30 prosent (forskjellen er statistisk sikker).

3.6. Yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger gir sterk reduksjon i andelen som ikke kan dekke grunnleggende behov

De subjektive målene som kanskje i størst grad nærmer seg det en vanligvis forestiller seg med fattigdom gjelder spørsmål om husholdningen har råd til å dekke noen grunnleggende behov. Det er spørsmål om husholdningen har råd til å holde boligen passe varm, om den har råd til kjøtt, kylling eller fisk annenhver dag og om den har råd til én ukes ferie i året utenfor hjemmet. Det siste er det mest 'luksuspregede' blant de tre målene. Men i Norge i dag hører ferie utenfor hjemmet likevel med blant de goder som anses som ganske selvfølgelige. Spørsmålet er ikke om husholdningen har behov for slik ferie, men gjelder om den ville hatt råd til det hvis den ønsket det. Et problem med spørsmålet om ferie er at det ikke definerer kostnader. Hensikten med spørsmålet er å undersøke om husholdningen har råd til selv den billigste form for ferie utenfor hjemmet. En kan imidlertid ikke se bort fra at de som svarer kan ha tatt utgangspunkt i nokså forskjellige forestillinger om en ferie utenfor hjemmet.

Ifølge alle de tre målene er det i lavinntektshusholdninger med under 12 måneders heltids yrkesaktivitet at det er flest som sier at de ikke har råd. Deretter følger husholdninger med samme yrkesaktivitet men som ikke har lav inntekt, og deretter igjen lavinntektshusholdninger med minst 12 måneder med heltids yrkesaktivitet.

8 prosent av lavinntektshusholdninger med forholdsvis lav yrkesaktivitet har ikke råd til å holde boligen passe varm, og 15 prosent har ikke råd til kjøtt eller fisk annenhver dag, og en av tre har ikke råd til en ukes ferie utenfor hjemmet. Det er også her flest som ikke har råd blant husholdninger i aldersgruppen 30-44 år. Det gjelder om lag dobbelt så mange som blant lavinntektshusholdningene i aldersgruppen under 30 år.

Tabell 3.7. Andel som oppgir at de ikke har råd til å dekke grunnleggende behov blant husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.

Lavinntektshusholdning	Ikke råd til ...			
	en ukes borteferie	Kjøtt/fisk annenhver dag	å holde boligen varm	minst én av disse
Lavinntektshusholdning				
<12 md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	23	11	7	24
30-44 år	46	22	11	53
45-66 år	39	15	7	42
Alle	34	15	8	37
12+ md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	18	8	0	21
30-44 år	13	4	0	15
45-66 år	12	1	7	12
Alle	15	5	2	17
Andre hushold				
<12 md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	20	7	1	23
30-44 år	37	15	4	40
45-66 år	16	6	3	17
Alle	22	9	3	23
12+ md. som heltids yrkesaktiv				
16-29 år	9	3	0	11
30-44 år	5	2	1	6
45-66 år	3	1	0	3
Alle	5	2	1	5

Kilde: EU-SILC 2004-2005.

Blant lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet viser tallene at det er vesentlig færre som ikke får dekket grunnleggende behov som blant husholdninger som ikke har lav inntekt og som har mindre enn 12 måneders heltidsarbeid. Spesielt i aldersgruppen 30-44 år er det stor avstand mellom de to typene husholdninger. I aldersgruppen 30-44 år ligner husholdninger med for-

holdsvis lav yrkesaktivitet som ikke har lav inntekt mye mer på tilsvarende husholdninger med lav inntekt enn på lavinntektshusholdningene med forholdsvis høy yrkesaktivitet. Andelen som ikke har råd til å dekke minst ett av behovene er i de tre gruppene henholdsvis 40, 53 og 15 prosent.

Når en ser på alle aldersgrupper under ett finner en at 37 prosent av lavinntektshusholdninger med forholdsvis lav yrkesaktivitet ikke har råd til å dekke ett eller flere av behovene. For andre lavinntektshusholdninger gjelder det 17 prosent. De tilsvarende tallene for husholdninger som ikke har lav inntekt er 23 og 5 prosent. Det ser altså ut til at omfanget av yrkesaktivitet er vel så avgjørende for evnen til å dekke grunnleggende behov som om husholdningen har lav inntekt eller ikke.

3.7. Konklusjon

Vi fant at lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker i yrkesaktiv alder og med lavere og høyere yrkesaktivitet hadde samme ekvivalentinntekt. Dette skal bety at disse husholdningene har omtrent samme levestandard. Imidlertid viser både andre objektive mål og subjektive mål på husholdningenes økonomi helt konsistent et bilde av bedre økonomi i lavinntektshusholdninger med høyere yrkesaktivitet enn i husholdninger med lavere yrkesaktivitet. Ja, disse husholdningene har ifølge de fleste mål like god eller bedre økonomi enn husholdninger med lavere yrkesaktivitet som ikke har lav inntekt. Spesielt oppsiktsvekkende er det at lavinntektshusholdninger med høyere yrkesaktivitet kommer vesentlig bedre ut enn husholdninger med lavere yrkesaktivitet som ikke har lav inntekt når det gjelder dekning av grunnleggende behov. Disse målene er kanskje de målene som ligger nærmest den vanlige oppfatningen av fattigdom.

Det kan også være verdt å merke seg at den gruppen som kommer dårligst ut på mange av målene på husholdningens økonomi er lavinntektshusholdninger med lavere yrkesaktivitet og med hovedinntektstaker i alderen 30- 44 år. Det gjelder klart for andelen som mottar sosialhjelp, der nesten halvparten av disse husholdningene har mottatt sosialhjelp i inntektsåret, langt mer enn andre lavinntektshusholdninger. Det gjelder også for de subjektive spørsmålene om dekning av grunnleggende behov der halvparten sier at de ikke har råd til dette, også det vesentlig mer enn i andre lavinntektshusholdninger.

Når en ser disse resultatene i sammenheng med tidligere resultater i denne rapporten og med resultatene i en rapport om forbruk og lavinntekt (Andersen 2007) som viser et stort merforbruk i lavinntektshusholdninger med sysselsatte vil vi konkludere med at yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger innebærer en betydelig forskjell i husholdningenes økonomi. Klart dårligst økonomi har lavinntektshusholdninger med mindre enn 12 måneders heltidsarbeid. Særlig synes husholdninger med hovedinntektstaker i alderen 30- 44 år å ha dårlig økonomi.

Lavinntektshusholdninger med minst 12 måneders heltids yrkesaktivitet har samme ekvivalentinntekt som lavinntektshusholdninger med liten yrkesaktivitet. Men på alle andre mål på husholdningenes økonomi som er presentert her kommer de bedre ut, på noen vesentlig bedre. På alle målene kommer de like godt eller bedre ut enn husholdninger med liten yrkesaktivitet som ikke har lav inntekt, men klart dårligere enn det store flertallet av de mer yrkesaktive husholdninger som ikke har lav inntekt. Det tyder på at vi i Norge neppe har en betydelig gruppe av 'arbeidende fattige', husholdninger som til tross for en omfattende arbeidsinnsats likevel må karakteriseres som fattige.

Referanser

Andersen, Arne S. (2007): *Lavinntektshusholdningers forbruk*, Rapporter 2007/23, Statistisk sentralbyrå

Bø, Tor Petter og Thomas H. Molden (2000): *Arbeid*, Sosialt utsyn 2000, Statistiske analyser 35, Statistisk sentralbyrå

Epland, Jon (2005): *Veier inn i og ut av fattigdom: Inntektsmobilitet blant lavinntektshushold*, Rapport 2005/16, Statistisk sentralbyrå

Løwe, Torkil og Sæther, Jan Petter (2007): *Studenters inntekt, økonomi og boforhold. Studenters levkår 2005*. Rapporter 2007/2, Statistisk sentralbyrå

Shieler, David (2004): *The Working Poor: Invisible in America*, New York

Figur- og tabellregister

1.1.	Yrkesinntekter for husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år. 2004-2005. Prosent.....	7
1.1b.	Antall måneder med studier som hovedaktivitet. Husholdninger med og uten lavinntekt der hovedinntektstaker er student på intervju tidspunktet. 2004-2005. Prosent.....	9
1.2.	Antallet måneder med yrkesaktivitet for lavinntektshushold og andre hushold med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005. Prosent	10
1.3.	Inntekt etter antall måneder husholdningen er yrkesaktiv på heltid. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005.....	11
1.4.	Beregnet månedsinntekt etter antall måneder husholdningen er yrkesaktiv på heltid. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005.....	11
2.1.	Inntekt og antall måneder husholdningen er yrkesaktiv på heltid. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år. 2004-2005.....	13
2.2.	Husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student etter alder. 2004-2005. Prosent.....	14
2.3.	Inntekt og yrkesaktivitet for husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005.....	15
2.4.	Husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student i ulike aldersgrupper etter yrkesaktivitet. 2004-2005. Prosent.....	16
2.5.	Beregnet månedsinntekt etter beregnet antall måneder på heltid og hovedinntektstakers alder. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år som ikke er student. 2004-2005 Kroner.....	17
2.6.	Beregnet månedslønn for husholdninger med minst 12 måneders arbeid som heltidsansatt etter hovedinntektstakers alder. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år der student ikke er hovedinntektstaker. 2004-2005 Kroner.....	17
2.7.	Husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student i ulike aldersgrupper etter hovedinntektstakers yrke. Husholdninger der det er utført minst 12 måneders arbeid som ansatt. 2004-2005. Prosent.....	19
2.6b.	Beregnet månedslønn for husholdninger med minst 12 måneders arbeid som heltidsansatt etter hovedinntektstakers alder. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år der student ikke er hovedinntektstaker. 2004-2005 Kroner.....	19
3.1.	Ekvivalentinntekt for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005. Prosent.....	22
3.2.	Bruttofinanskapital for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.....	23
3.3.	Andel som har mottatt sosialhjelp blant husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.....	24
3.4.	Andel som disponerer privatbil blant husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.....	25
3.5.	Økonomisk romslighet for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.....	26
3.6.	Betalingsproblemer for husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.....	27
3.7.	Andel som oppgir at de ikke har råd til å dekke grunnleggende behov blant husholdninger med hovedinntektstaker som ikke er student etter alder og yrkesaktivitet. Lavinntektshusholdninger og andre husholdninger. 2004-2005.....	28